

پیشگیری از جرم مبتنی بر فرهنگ عامه

سعید قماش^۱ و الهه عربشاهی کاشی^۲

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۲/۱۹ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۴/۲۱

چکیده

زمینه و هدف: ضرب‌المثل‌ها به عنوان بخشی از فرهنگ عامه، دربردارنده نصاب و دستورات اخلاقی و منشأ تغییر و تحول در ادبیات و علوم اخلاقی ملت‌ها هستند و می‌توانند در پیشگیری از جرم تأثیر بسزایی داشته باشند. این پژوهش در راستای این پرسش که نظریه‌های جرم‌شناسی پیشگیری در ضرب‌المثل‌های فارسی کدام‌اند و با هدف بازشناسی نظریه‌های جرم‌شناسی پیشگیری در آنها انجام شد.

روش: پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی است که با رویکرد کیفی و به روش تحلیل محتوا و با تکنیک کدگذاری باز، محوری و گزینشی انجام شد. جامعه آماری پژوهش شامل ۹۹۶۲۱ هزار ضرب‌المثل است که در دوره دوجلدی فرهنگ بزرگ ضرب‌المثل‌های فارسی گردآوری شده است. با استفاده از شیوه نمونه‌گیری هدفمند، ضرب‌المثل‌ها انتخاب و پس از کدگذاری داده‌ها، حدود ۹۹۱ ضرب‌المثل با مفهوم جرم‌شناسی پیشگیری گزینش شدند. در مرحله کدگذاری باز ضرب‌المثل‌ها، یعنی خردکردن، مقایسه‌کردن و مقوله‌پردازی داده‌ها، به کشف خصوصیات و ابعاد مقولات و مفهوم‌سازی آنها با استفاده از روش استقرا پرداخته شد و سپس مقایسه مستمر کدهای باز و جمع موارد مشابه، ذیل یک مقوله در مرحله کدگذاری محوری انجام شد.

یافته‌ها و نتایج: بررسی کامل‌ترین فرهنگ ضرب‌المثل‌های فارسی مشتمل بر ۹۹۶۲۱ ضرب‌المثل، نشان داد حدود ۹۹۱ مورد منطبق با نظریه‌های جرم‌شناسی پیشگیری هستند. به گونه‌ای که هر دو شاخه پیشگیری غیرکیفری یعنی پیشگیری وضعی و پیشگیری اجتماعی در ضرب‌المثل‌ها به خوبی نمایان است. در نتیجه می‌توان گفت سه مؤلفه هسته‌ای فرد، جامعه و خانواده خلاصه مضامین ضرب‌المثل‌های مرتبط با نظریه‌های پیشگیری از جرم را تشکیل می‌دهند.

کلیدواژه‌ها: پیشگیری از جرم، جامعه، جرم، ضرب‌المثل.

مقدمه

پیشگیری در معنای عام، تمام اقداماتی است که از وقوع بزه جلوگیری می‌کند. به عقیده شرم‌ن هر رویدادی که اعمال شود و نتیجه آن نشان دهد که از نرخ بزهکاری کاسته شده می‌تواند پیشگیرانه قلمداد شود (اخشابی، ۱۳۹۴، ص ۸). در جوامع گذشته، اغلب مجازات تنها راهکار مبارزه علیه جرم و به تعبیر صحیح‌تر مجرم تلقی می‌شد و شدت و قاطعیت در اجرای آن را موجب کاهش بزهکاری می‌دانستند، درحالی‌که ایجاد تغییرات در نهادها و مبانی قضائی و حقوقی کشورها در دوره نوین، به تغییر در دیدگاه آنان نسبت به مقوله جرم و بزه و نوع مواجهه با آن منجر شد (نوروزی و نصیری سقرلو، ۱۳۹۴، ص ۵۰). بنابراین با توجه به تجربه تاریخی بشر در اعمال مجازات‌های سنگین و نتیجه‌بخشی ناکافی آن و همچنین با عنایت به اصول حاکم بر حقوق کیفری در عصر امروز ملاحظه می‌شود که مثل و اصطلاح معروف، عقلی و عامیانه «پیشگیری بهتر از درمان است» حقیقتی انکارناپذیر را روشن می‌سازد.

امروزه پیشگیری در نظام‌های اجتماعی و حقوقی جایگاهی بسیار والا و ممتاز پیدا کرده است. به گونه‌ای که این مبحث، همواره یکی از مباحث عمده و مهم در زمینه حقوق کیفری بوده و در نظام حقوقی کشورمان نیز شاهد این توجه ویژه بوده‌ایم به طوری که طبق بند ۵ اصل ۱۵۶ قانون اساسی یکی از وظایف اصلی قوه قضائیه، اقدام مناسب برای پیشگیری از وقوع جرم تعریف شده است که می‌تواند ماهیتی کیفری و یا غیرکیفری داشته باشد که امروزه با توجه به اهمیت راهکارها و شیوه‌های اجتماعی و فرهنگی، توجه به رویکرد غیرکیفری پیشگیری، اهمیتی روزافزون یافته و می‌توان راهکارهایی فرهنگی برای پیشگیری از وقوع بزهکاری‌ها و ناهنجاری‌ها در نظر گرفت (نوروزی و نصیری سقرلو، ۱۳۹۴، صص ۷-۸). یکی از مهمترین اقدامات، انجام فعالیت‌های فرهنگی در سطح جامعه است و مسئولان مربوطه مانند شهرداری و اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی و مانند آنها،

باید با انجام فعالیت‌های متنوع فرهنگی بتوانند به پیشگیری از جرم بپردازند (هزار جریبی و صفری شالی، ۱۳۸۹، ص ۶۹). از این رو نگارندگان، راهکارهای پیشگیری از جرم را از بطن ضرب‌المثل‌های فارسی به عنوان بخشی از فرهنگ عامه استخراج کرده؛ زیرا آنها غیر از کارکرد ادبی، سرشار از اصول و مبانی معرفتی، دینی، اخلاقی و فلسفی و نیز برخی از نظریه‌های مرتبط با علمی چون روانشناسی، جامعه‌شناسی، منطق، سیاست و مانند آنها هستند (فاطمی، ۱۳۹۰، صص ۸۷-۸۸) و از منابع معتبری سرچشمه گرفته‌اند؛ به طوری که برخی حاصل ذهن انسان‌های فرزانه (ریدوت و ویتینگ، ۱۳۷۵، صص ۴-۵)، وقوع یک واقعه عبرت‌آموز، اشعار سخن‌سرایان بزرگ و مضامین قرآنی و روایی‌اند (فولادی، ۱۳۷۵، صص ۵-۷) و از نظر نوع محتوا گاهی دربردارنده پند و دستور اخلاقی و اجتماعی بزرگی هستند به گونه‌ای که نموداری از ذوق و قریحه و صفات روحی و اخلاقی و افکار و تصورات و رسوم و عادات یک ملت هستند که اغلب در لباس استعاره یا کنایه و یا در قالب کلامی موزون و دلنشین بیان شده و حاوی اندیشه‌ای عمیق و سودمند و یا انتقادی شدید و طنزآمیز از رفتار و گفتار آدمیان و نابسامانی‌های اخلاقی جامعه‌اند که در گذشته مردمانی علاقه‌مند به تربیت و هدایت خلق، ساخته‌اند.

مردمی که به سبب عشق به حقیقت و راستی از رواج ریاکاری یا فساد اخلاقی در جامعه سخت متأثر شده و برای فرونشاندن خشم خود و ابراز نفرت نسبت به برخی نابسامانی‌ها یا نجات گمراهان و ستم‌دیدگان و بیداری و تنبیه هموعان آنچه در دل داشته‌اند در قالب عباراتی کوتاه و پرمعنا آورده‌اند و از طریق هزل و شوخی یا انتقاد و طعن و تمسخر سعی کرده‌اند که ما را در راه زندگی بیدار و هشیار کنند و به ما بیاموزند که وظیفه ما در اجتماع چیست و چگونه باید ناملایمات و دشواری‌ها را تحمل و در رویارویی با ناکسان و فرومایگان و ابلهان چه روشی در پیش گرفته و چگونه از اعمال زشت پرهیز و چگونه به صفات نیک بگرویم و در کجا جانب احتیاط را رعایت کرد و در کجا باید روشی معقول و مقبول در پیش گرفت تا پشیمان نشد، زیان صفات زشت و کردار ناپسند چیست و راه

عافیت کدام است (شکورزاده بلوری، ۱۳۸۷، ص ۷)؛ چنانکه زو^۱ (۲۰۱۰، ص ۹۶) ضرب‌المثل‌ها را معلمانی دانسته که همیشه در جامعه سرگردان و از سینه به سینه انتقال یافته‌اند؛ برای مثال در چین، ضرب‌المثل‌ها به طور معمول برای تربیت اعضای خانواده و پروراندن ذهن بچه‌ها نوشته و مکرر استفاده می‌شوند و از منظر تأثیرگذاری، در عین ایجاز، عاقلانه و مردم‌پسند بوده و شیوه بسیار پسندیده‌ای برای انتقال مقصود گوینده به مخاطب دارند (فولادی، ۱۳۷۵، ص ۶)؛ بنابراین برای پیشگیری از ارتکاب رفتارهای مجرمانه باید از یک طرف به اعمال اصلاحاتی بر روی فرد و جامعه پرداخته شود که همان پیشگیری اجتماعی در جرم‌شناسی است و از سوی دیگر باید به کاهش و یا از بین بردن فرصت‌های ارتکاب جرم پرداخته شود که این امر به پیشگیری وضعی در جرم‌شناسی مربوط می‌شود و این دو نمایانگر پیشگیری غیرکیفری‌اند که در این پژوهش به تبیین و انطباق آنها با ضرب‌المثل‌های فارسی پرداخته می‌شود تا در نهایت بتوان از آنها به عنوان یک ابزار فرهنگی نوین برای پیشگیری از ارتکاب جرم یاد کرد.

ضرب‌المثل‌ها به دلیل این که حاوی مضامین پیشگیری از جرم قابل انطباق با نظریات جرم‌شناسی پیشگیری نیز هستند، می‌توان به عنوان یک ابزار فرهنگی برای پیشگیری از جرم در جامعه بهره برد چنانکه با رواج و به‌کارگیری آنها در سطوح مختلف جامعه و آشنایی مردم با مضامین آنها یا یادآوری مضامین نصیحت‌گونه و اخلاقی و به طور کلی پیشگیرانه آنها برای مردم، می‌توان تا حدی به پیشگیری از ارتکاب رفتارهای مجرمانه و گاهی انحرافی در جامعه کمک کرد زیرا ضرب‌المثل‌ها جدای از نوع محتوای سودمندی که دارا هستند از قدرت تأثیرگذاری بالایی نیز برخوردار هستند و به راحتی بر اعماق وجود افراد رسوخ و آنها را متأثر می‌سازند. از نهادهایی که می‌توانند به تسهیل رواج و به‌کارگیری این‌گونه ضرب‌المثل‌ها در میان مردم بپردازند و مردم را با عمق مضامین آنها آشنا و نزدیک سازند، نهادهای آموزش و پرورش و صدا و سیما هستند. چنانکه آموزش و پرورش در

تدوین کتب درسی خود به ویژه کتب فارسی و همچنین صدا و سیما در برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی خویش و همچنین در تدوین فیلم‌نامه‌های خویش می‌توانند از آنها استفاده کنند. با توجه به بررسی‌های انجام‌شده، می‌توان گفت که دربارهٔ موضوع ضرب‌المثل‌های فارسی، تاکنون آثار فراوانی با رویکرد زبان‌شناسی و ادبی انجام گرفته است اما با رویکرد جرم‌شناسی پیشگیری هیچ پژوهشی انجام نشده است.

پیشگیری غیرکیفری: ایرادهای وارد بر این نوع پیشگیری، شامل صرف تهدید بالقوه به مجازات و یا اجرای مجازات، شدت آن، تناسب نداشتن جرم و مجازات و بی‌توجهی به شخصیت مجرم و اوضاع و احوال ارتکاب جرم، متولیان را به سوی ترک مداخلهٔ نظام کیفری و استفاده از روش‌های فرهنگی فرا می‌خواند که پیشگیری غیرکیفری را در یک دسته‌بندی کلاسیک و رایج به پیشگیری اجتماعی و وضعی تقسیم کرده‌اند (نوروزی و نصیری سقرلو، ۱۳۹۴، صص ۵۳-۵۴) که در ادامه به تبیین و انطباق آنها با ضرب‌المثل‌های فارسی پرداخته شد.

۱۷

پیشگیری اجتماعی: پیشگیری اجتماعی به دنبال بهبود توانایی مردم برای زندگی در محیط امن و مشارکت کامل در حیات اجتماعی است. این نوع از پیشگیری درباره سرچشمه‌های معضلات اجتماعی مانند حاشیه‌نشینی مزمن، بی‌سوادی والدین، کمبود وسایل و تجهیزات تفریح عمومی در مناطق شهری و مصرف مواد مخدر یا الکل به ویژه در میان نوجوانان اعمال می‌شود (اخشابی، ۱۳۹۴، ص ۵)؛ اقدامات اصلاحی این نوع از پیشگیری به دو شکل رسمی و غیررسمی انجام می‌گیرد (ابراهیمی، ۱۳۹۱، ص ۵۱).

پیشگیری رسمی: پیشگیری اجتماعی به شیوهٔ رسمی همان مداخلات و اقدامات اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی پیشگیرانه‌ای است که مربوط به نهادهای رسمی در جامعه است که برای تغییر در شرایط جامعه که بر بزهکاری در جوامع تأثیر می‌گذارند طراحی شده‌اند؛ به‌گونه‌ای که نهادهای رسمی مسئول در جامعه وظیفه دارند تا برای بهینه‌سازی وضعیت اقتصادی جامعه، فقرزدایی و حل معضل بیکاری و مسکن افراد جامعه تلاش کنند (مهدوی، ۱۳۹۰، صص ۲۷-۲۹ و ساریخانی و سلطانی بهلولی، ۱۳۹۵، ص ۱۵۳).

پیشگیری غیررسمی: از آنجا که بخشی از عوامل گرایش افراد به ارتکاب رفتارهای مجرمانه و انحرافی ریشه در محیط خانوادگی شخص در دوران کودکی و همچنین گروه همسالان وی دارد در نتیجه بخشی از اقدامات اصلاحی در پیشگیری اجتماعی، به شکلی غیررسمی در رابطه با خانواده و گروه همسالان محقق می‌شود به گونه‌ای که سعی می‌شود با تدابیر مناسب و برطرف کردن شرایط اثرگذار بر ارتکاب جرم در این گروه‌ها به پیشگیری پرداخته شود (مهدوی، ۱۳۹۰، ص ۱). در ضرب‌المثل‌های فارسی تأثیر و جایگاه مهم دو عامل خانواده و گروه‌های همسالان که از جمله عوامل اصلی جامعه‌پذیرکردن فرد هستند و عوامل خطر و عوامل حمایتی هر دو از آنها نشأت می‌گیرند، به خوبی بازتاب یافته است.

روش

پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی است که با رویکرد کیفی و به روش تحلیل محتوا و با تکنیک کدگذاری باز، محوری و گزینشی انجام شد. جامعه آماری پژوهش شامل ۹۹۶۲۱ هزار ضرب‌المثل است که در دوره دوجلدی فرهنگ بزرگ ضرب‌المثل‌های فارسی (ذوالفقاری، ۱۳۸۸) گردآوری شده است. با استفاده از شیوه نمونه‌گیری هدفمند، ضرب‌المثل‌ها انتخاب و پس از کدگذاری داده‌ها، حدود ۹۹۱ ضرب‌المثل با مفهوم جرم-شناسی پیشگیری گزینش شدند. در مرحله کدگذاری باز ضرب‌المثل‌ها، یعنی خردکردن، مقایسه‌کردن و مقوله‌پردازی داده‌ها، به کشف خصوصیات و ابعاد مقولات و مفهوم‌سازی آن‌ها با استفاده از روش استقرا پرداخته شد و سپس مقایسه مستمر کدهای باز و جمع موارد مشابه، ذیل یک مقوله در مرحله کدگذاری محوری انجام شد. در حقیقت کدهای باز براساس شباهت‌ها و تفاوت‌هایشان طبقه‌بندی شده و وجه اشتراک محتوایی آنها کشف و در چند دسته یا گروه قرار گرفتند. سپس هر یک از مقولات محوری، به عنوان تیتراژ در نظر گرفته شده و برای آن تفسیرنویسی یا تولید محتوا شد. در مرحله کدگذاری انتخابی نیز ارتباط میان مقولات با یکدیگر بررسی؛ سپس با استفاده از کدگذاری و فرآیند انتزاع، داده-

ها را به مؤلفه‌های هسته‌ای تقلیل داده و ضمن توجیه و تبیین این مؤلفه‌ها به تدوین یک نظریه پرداخته شد. به عبارت دیگر، بعد از بررسی شرایط، کنش‌ها و پیامدهای هر ضرب-المثل و توسعه مفاهیم نهفته در بطن آن‌ها و ترکیب داده‌ها در قالب چارچوب مفهومی به جمع‌بندی نظام‌مند داده‌ها در قالب سه مؤلفه هسته‌ای فرد، جامعه و آگاهی پرداخته شد و فرآیند کدگذاری و تحلیل کیفی داده‌ها نشان داد که این سه مؤلفه در ضرب‌المثل‌های فارسی مرتبط با مفهوم پیشگیری به عنوان جزئی جدایی‌ناپذیر، همواره مطرح هستند. درخصوص اعتبار داده‌های پژوهش گفتنی است که هر فرد دیگری نیز که از این طریق به بررسی کدها یا ضرب‌المثل‌ها بپردازد و به تحلیل محتوایی داده‌ها بر اساس کدگذاری باز، محوری و انتخابی بپردازد، در تفسیر نهایی خود از داده‌ها به نتایج به دست آمده در این پژوهش دسترسی پیدا خواهد کرد.

یافته‌ها

خانواده: خانواده به عنوان مهم‌ترین کانون تربیت، رشد و جامعه‌پذیری، نقش مهمی در شکل‌گیری و درونی‌کردن ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی و در نقطه مقابل، کنش‌های مجرمانه دارد (میرحسینی، ۱۳۹۵، ص ۱۲۴)؛ زیرا خانواده اولین پایه‌گذار شخصیت، ارزش‌ها و معیارهای فکری است که نقش مهمی در تعیین سرنوشت و کسب خط و مشی در زندگی آینده فرد دارد و اخلاق و سلامت روانی فرد تا حد بسیاری در گرو آن است (آدابی، ۱۳۹۳، ص ۲۰۰؛ معظمی، ۱۳۹۱، ص ۲۳۴؛ توسلی و صادقی، ۱۳۹۴، ص ۶۲). البته این امر در صورتی محقق می‌شود که در رابطه با تربیت فرزندان، سبک فرزندپروری دینی به کار برده شود؛ زیرا برخلاف سبک‌های تربیتی غیردینی که فقط به جنبه‌های مادی دوران بارداری و پس از تولد توجه می‌شود؛ در این سبک به گام‌های پیش از آن؛ یعنی توجه به ایمان، هم‌نشانی و اصالت ریشه‌های خانوادگی موثر در وراثت، برای انتخاب همسر مناسب تأکید می‌شود؛ زیرا کروموزوم‌ها، تغییر و تجزیه ژن‌ها و بیماری‌های واگیردار زوجین، بر رشد جسمی و پرورش روانی فرزند آنها اثرگذار بوده و زمینه را برای بروز

جرائم مختلف، آماده می‌سازد (ساریخانی، ۱۳۹۵، ص ۲۱۲ و عابدی میانجی، ۱۳۸۸، صص ۹۳-۹۱).

همسالان: پارسونز از نخستین جامعه‌شناسانی بود که در اوایل دهه ۱۹۵۰، خرده فرهنگ نوجوانی را به عنوان مرحله‌ای از جامعه‌پذیری مدنظر قرار داد (مهدوی، ۱۳۹۰، ص ۳۲۹). گروه‌های همتا یا دلبسته، تأثیر پایدارتری از مدارس یا دانشگاه‌ها دارند. تجربیات افراد در میان دوستان در ایجاد تغییری کامل در ایستارهای ذهنی آنها اساسی است (عالم، ۱۳۸۸، ص ۱۲۱) و نسل جوان از لحاظ روانشناسی، برحسب طبیعت، خلق و خوی نوجویی، داشتن اطلاعات جدید علمی و اجتماعی، به طور کلی افکار و اعمال اولیای خود را که از نسل قدیمی هستند قبول ندارند و به همین دلیل است که تلقینات اجتماعی و راهنمایی‌های دوستان و معاشران، خیلی بیشتر از نصایح و راهنمایی‌های اولیایشان در روحیه آنها اثر می‌گذارد (صلاحی، ۱۳۸۹، ص ۱۴۹). بنابراین در مواردی که والدین نسبت به کودکان و نوجوانان خود آگاهی کامل روانشناختی و تربیتی دارند، تلاش می‌کنند با حفظ روابط صمیمی و عاطفی بر ارتباط فرزند خود با گروه همسالان وی نظارت کامل داشته باشند که بدین ترتیب نقش مهمی در فرآیند رشد اجتماعی آنان ایفا می‌کنند (معظمی، ۱۳۹۱، صص ۲۵۹-۲۵۸). در نتیجه، یکی از مهمترین روش‌های تربیت، همنشین کردن متربی با دوستان خوب است به گونه‌ای که اگر در عرصه تربیت، امکان حضور کودکان و نوجوانان در محضر انسان‌های شایسته فراهم شود فرصت بهتری برای تربیت آنها ایجاد خواهد شد (توسلی و صادقی، ۱۳۹۴، ص ۶۲).

در ضرب‌المثل‌ها، به تمامی عناصر و عملکردهای مربوط به خانواده اعم از قبل و بعد از تولد که در عملکرد طفل مؤثر بوده؛ اشاره شده و بی‌توجهی والدین به آنها را سبب ارتکاب رفتارهای بزهکارانه دانسته است حدود ۱۸۲ ضرب‌المثل به این امر اختصاص دارد که در جدول ۱ و ۲ به چند نمونه از آنها اشاره شده است.

جدول ۱. ضرب‌المثل‌های حاوی مضامین پیشگیری قبل از تولد

ردیف	مضامین پیشگیری قبل از تولد	فراوانی	نمونه ضرب‌المثل
۱	انتخاب همسر مناسب	۲۸	- زن بد بلای خانه؛ - هرکه از طبقه خود زن نگیرد چشمش کور می‌شود؛ - زن می‌خواهی بگیری از پیرها بپرس.
۲	تأثیر حلال یا حرام بودن نطفه بر عملکرد کودک	۷	- حرام‌زاده نه رحم دارد نه انصاف؛ - حرام بود به راه حرام رفت.

جدول ۲. ضرب‌المثل‌های حاوی مضامین پیشگیری بعد از تولد

ردیف	مضامین پیشگیری بعد از تولد	فراوانی	نمونه ضرب‌المثل
۱	نیاز دختران به توجه و مراقبت ویژه توسط والدین	۱	- دختر مثل عقربه ساعت است نگاه والدین همیشه باید به او باشد.
۲	تأثیر سواد والدین در تربیت کردن کودک	۱	- از تعلیم کرده، تربیت خوب است.
۳	رعایت احترام نسبت به کودک	۲	- از بزرگ‌تر عزت، از کوچک‌تر حرمت؛ - احترام بگذار تا احترام ببینی.
۴	اهمیت حضور مادر برای دختر	۲	- دختر که مادر دارد خودش بزرگ می‌شود، دختر بی‌مادر حرفش بزرگ می‌شود.
۵	لزوم بهره‌مندی پسر از تربیت پدر و بهره‌مندی دختر از تربیت مادر	۱	- دختر پدر تربیت کرده مرد از آب در می‌آید، پسر مادر تربیت کرده زن صفت می‌شود.
۶	نیاز به تنبیه کودک در برخی مواقع	۳	- بچه که نافرمان است کتک برایش درمان است؛ - آن که هیچ‌گاه دخترش را نزنند، از پشیمانی به زانویش مشت می‌زند.

ردیف	مضامین پیشگیری بعد از تولد	فراوانی	نمونه ضرب‌المثل
			- کوچک خطا می‌کند بزرگ عطا؛
۷	بخشش نسبت به خطاهای کودک	۲	- گناه هر چند بزرگ باشد بخشش از آن بزرگ‌تر است.
			- کودک آنچه را که ببیند واگو می‌کند
۸	یادگیری و تقلید کودک از والدین	۲۳	- الاغی که درخت تبریزی می‌خورد، کراهش نیز همان کار را می‌کند.
			- اثر کلام نرم بیشتر است تا ترکه بادام.
۹	گفت و گو با کودک	۱	- بچه یکی یک‌دانه یا دزد می‌شود یا دیوانه.
۱۰	پیامد تک‌بودن فرزند	۴	- نان فرزند، ادب آموختن دان و فرهنگ دانستن؛
۱۱	لزوم تعلیم و آموزش کودک	۵	- آموزش از گهواره تا گور است.
			- آموختن علم در کوچکی مانند نقش بر سنگ است؛
۱۲	اثرپذیری کودکان در دوران کودکی	۴	- در طفولیت هر چه آموزی به پیری از بر است؛
			- بچه در کوچکی مثل چوب تراست هر طرف بتابانی تاب می‌خورد.
			- آدمی را که تربیت نکنند تا به صد سالگی خری باشد؛
۱۳	لزوم تربیت کودک	۲۰	- سگ را در تولگی و بچه را در بچگی باید تربیت کرد؛
			- گلی که تربیت از دست باغبان نگرفت، اگر به چشمه خورشید سرزند خودروست.

ردیف	مضامین پیشگیری بعد از تولد	فراوانی	نمونه ضرب‌المثل
۱۴	مسئول بودن والدین در قبال عملکرد ناصحیح کودک	۱	- درختی که ثمر نمی‌دهد از تربیت باغبان است. - زبان طفل را طفل می‌داند؛
۱۵	توجه به زبان خاص کودک	۲	- چون که با کودک سر و کارت فتاد، هم زبان کودکی باید گشاد.
۱۶	لزوم بهره‌مندی کودک از وجود پدر	۵	- پدردار خطا نمی‌کند، بی‌پدر وفا نمی‌کند؛ - پدرمرده مردم آزار می‌شود. - سرکشی سرمایه‌نقصان مادر است؛
۱۷	لزوم بهره‌مندی کودک از مادر	۱۱	- سرزمین بی‌پادشاه مانند فرزند بی‌مادر است؛ - مادر سپر انسان است. - ده گاو نر بی‌صاحب شود، ولی یک بچه بی‌صاحب نشود؛
۱۸	لزوم بهره‌مندی کودک از پدر و مادر	۱۶	- کسی که بی‌راهنما راه بیفتد راهش را گم می‌کند؛ - گوساله همراه گاو‌میش را گرگ نمی‌خورد؛
۱۹	اهمیت بهره‌مندی کودک از والدین حقیقی نسبت به ناپدری و نامادری و دایه	۶	- فرزند مادردار اسیر نمی‌شود، فرزند پدردار یتیم نمی‌شود. - اگر زن پدر شاهزاده هم باشد باز هم قصد می‌کند بچه شوهرش را بکشد؛ - از دایه، مهربانی مادر طمع مدار
۲۰	لزوم رعایت اصول تربیتی و اخلاقی توسط خود والدین قبل از آموختن آن به کودک	۲	- کل‌حسن اول خودت را تربیت کن بعد کل‌حسین را؛ - دختر تا از مادر نبیند، نصیحت نمی‌پذیرد.

ردیف	مضامین پیشگیری بعد از تولد	فراوانی	نمونه ضرب‌المثل
۲۱	ایجاد حس مسئولیت در کودک (جامعه‌پذیر کردن کودک)	۵	- به کودک کار بسپار خودت هم از پشت سرش روانه شو؛ - بچه تا زمین نخورد راه رفتن نمی‌آموزد.
۲۲	رعایت تعادل در برخورد با کودک	۷	- طفل چو رو بیش یابد بدخو می‌شود؛ - نازپرور چون برآید طفل بدخو می‌شود.
۲۳	اثر اعمال و رفتار والدین در زندگی شخصی خویش بر روی زندگی کودک	۴	- دیگران را مسخره نکن که به سره بچه‌ات می‌آید؛ - ظلم ظالم بر سر اولاد ظالم می‌رود.
۲۴	ضرورت شوخی نکردن با کودک	۱	- با بزرگ و کوچک مزاح نباید کرد که بزرگ کینه‌ور گردد و کوچک دلیر شود.
۲۵	یکسان‌انگاری فرزند دختر و پسر یا تفاوت قائل نشدن بین فرزند دختر و پسر	۱	- بچه پسر و دختر ندارد.
۲۶	تبعیض قائل نشدن بین فرزند ارشد با سایر فرزندان	۱	- بچه را نباید زد، برادر بزرگ‌تر را نباید ستود.
۲۷	لزوم بچگی کردن و انجام رفتارهای کودکانه توسط کودک	۴	- بچه که بچگی نداشته باشد بچه نیست؛ - هر سنی تقاضایی (اقتضایی) دارد؛ - نخندد طبع کودک جز به بازی.
۲۸	تأثیر وضعیت اشتغال خانواده بر کودک	۲	- بچه سلمانی پس رفت می‌کند؛ - بچه گدازاده گداست.
۲۹	تأثیر رفتار بد والدین بر رفتار کودک	۱	- با پسر قول زشت و فحش مگوی، تا نگردد لثیم و فاحشه‌جوی
۳۰	اثر رفتار بد والدین نسبت به کودک بر روی تعاملات دیگران با وی	۱	- کسی که خانواده‌اش به او اهانت کند، همسایه‌اش هم به او توهین کند.
۳۱	آسیب‌پذیری فرد در جامعه بر اثر فقدان تعلیم و تربیت مناسب در دوران کودکی	۸	- هر آن طفل کاو جور آموزگار، نبیند، جفا بیند از روزگار؛ - اگر پدر و مادر فرزند را تربیت نکرده

ردیف	مضامین پیشگیری بعد از تولد	فراوانی	نمونه ضرب‌المثل
			باشد، روزگار آنها را ادب می‌کند؛ - هر که در خریدش ادب نکنند، در بزرگی فلاح از او برخاست.

حدود ۱۸۳ ضرب‌المثل به موضوع همنشین و آثار انتخاب همنشین نامناسب بر عملکرد فرد، اختصاص دارد، برای نمونه می‌توان به ضرب‌المثل‌هایی مانند:

- همنشینی با بدانت بد کند؛

- پسر نوح با بدان بنشست، خاندان نبوتش گم شد؛

- سگ اصحاب کهف روزی چند، پی نیکان گرفت و مردم شد.

لزوم وجود حاکمیت در جامعه: سازمان‌یافتگی سیاسی یا حکومت برای موجودیت دولت اساسی است. در واقع، هیچ دولتی بدون حکومت وجود ندارد، گرچه حکومت بدون دولت وجود داشته است؛ بنابراین نمی‌توان از وجود حکومت صرف‌نظر کرد؛ زیرا هیچ اجتماع متمدنی بدون آن نمی‌تواند وجود داشته باشد (عالم، ۱۳۸۸، صص ۱۴۴-۱۴۳) که به اعتقاد بوعلی نیز از لوازم برپاداشتن عدالت و نگهداری تساوی میان طبقات، وجود دولت و حکومتی است که مجری قوانین باشد (مطهری خواه، ۱۳۹۴، صص ۸۱۵).

از دیدگاه امام علی (ع)، به سامان رسانیدن امور اجتماعی و صلاح مردم در گرو وجود حکومت است و بی‌حکومتی چیزی جز هرج و مرج ندارد و از دید ایشان، حکومت امیر ستمگر از بی‌حکومتی بهتر است (خسروشاهی، نمایان و شکرپیگی، ۱۳۹۰، صص ۱۲-۱۱).

در ضرب‌المثل‌های فارسی حدود ۴۵ ضرب‌المثل به لزوم وجود حاکمیت در جامعه اشاره دارد، از جمله:

- چون شیر در بیشه نباشد روباهان نیز چیره توانند شد؛

- باشد بی‌امیر آشفته لشکر؛

— سرزمین بی پادشاه مانند فرزند بی مادر است؛

— گله بی چوپان، گرگی (گرگ خور) می شود.

لزوم حکمران خوب در جامعه: لازم است حکومت در چارچوب قانون اساسی و قوانین عادی عمل و از اقتدار قانونی خود تجاوز نکند؛ زیرا هر حکومتی از انسان‌های خطاپذیر تشکیل شده است و ممکن است آنها از اقتداری که دارند برای مقاصد خاص خود به دلخواه بهره‌برداری کنند (عالم، ۱۳۸۸، ص ۱۴۶). به اعتقاد اونز دولت‌ها به دو دسته دولت‌های یغماگر و دولت‌های توسعه‌گرا تقسیم می‌شوند (غفاری و نیازی، ۱۳۸۶، ص ۱۳۵). بنابراین هر نوع از انواع حکومت نوعی احساس رابطه شهروند را با حاکمیت مشخص می‌کند (باقری و امینی، ۱۳۹۴، ص ۳۸) به طوری که شدت و ضعف اعمال قدرت در یک محیط اجتماعی از سوی رژیم حاکم بر جامعه می‌تواند در ایجاد بزه و تولد بزهکاران مؤثر باشد (رشادتی، ۱۳۹۰، صص ۳۰۷-۳۰۷؛ عابدی، ۱۳۸۸، ص ۱۴۹).

بنابراین به‌زامداری تلاش می‌کند از طریق تحقق و استقرار الگویی از حکمرانی برای ارتقای کیفیت زندگی افراد از طریق بهبود نظام سیاسی و اقتصادی یک کشور، با فراهم کردن ابزارها و سازوکارهای مشروع و توانمندسازی افراد در رسیدن به اهدافشان، زمینه ارتکاب جرم را کاهش دهد. همچنین به‌زامداری که روایتی نو از مفاهیمی چون دموکراسی، حقوق بشر، پاسخگویی، مشارکت، شفافیت و حاکمیت قانون است، می‌تواند با ایجاد چارچوبی که در آن، همه این اهداف و ارزش‌ها گنجانده شده‌اند، در زمینه پیشگیری از جرم راهگشا باشد (قماش و رضوانی‌زاد، ۱۳۹۶، صص ۵۶۳ و ۵۴۸). بنابراین اگر حکومت‌ها هم در سطح ملی و هم در سطح بین‌المللی برای حفظ منافع همه مردم نه فقط گروه حاکمه فعالیت کنند، از جرائم آشکار مانند تخریب اموال عمومی، سرقت، دزدی از فروشگاه‌ها، شورش و مانند آنها، کاسته خواهد شد زیرا این رفتارها بیشتر واکنشی برای احساس بی‌عدالتی و ناکامی گروه‌هایی از مردم در برابر دولت و سیاست‌های آن شکل می‌گیرد (معظمی، ۱۳۹۱، ص ۱۹۴).

حدود ۸۳ ضرب‌المثل به موضوع حکمران خوب در جامعه و به‌زامداری اختصاص یافته است از جمله ضرب‌المثل‌های:

- ظلم حاکم (سلطان) باعث ویرانی ملکش شود (است)؛
- رعیت از رعایت شاه و مملکت از عدالت آباد گردد؛
- اگر شاه با داد و بخشایش است؛ جهان پر ز خوبی و آسایش است؛
- اگر پادشاه آزر گنج آورد؛ تن زیردستان به رنج آورد.

شایسته‌سالاری: شایسته‌سالاری، از نظر لغوی، به معنای حکمراندن به واسطه لیاقت یا استعداد است و به این اشاره می‌کند که موقعیت اجتماعی و پاداش‌های مادی باید منعکس-کننده توزیع توان و کوشش در جامعه باشد (هیوود، ۱۳۹۱، ص ۱۷۶) و عدالت هم همین است که هر کس همان عملی را انجام دهد که به طور طبیعی برای آن کار ساخته شده است. به بیان دیگر هر فرد همان هنری را دنبال کند که برای آن مناسب است؛ صرف‌نظر از اینکه عادات و میثاق به چه چیزی حکم می‌کنند (اشتراوس، ۱۳۹۱، ص ۱۹۷) براساس جمهوریت افلاطون، عدالت وقتی تحقق می‌یابد که هر فردی متناسب با ظرفیت‌هایش نقش مناسب خود را در جامعه بازی کند (تانسی، ۱۳۸۱، ص ۱۱۴)؛ تحقق این امر از جمله وظایف حاکم جامعه است (تقی‌پور، ۱۳۹۳، ص ۱۳۴). در نظام اسلامی نباید بخش‌های اجرایی با بخل، خودخواهی، نادانی و بی‌تخصصی، ستم‌گری و بی‌عدالتی، باعث ایجاد و گسترش نابسامانی شوند. دقت در شایسته‌سالاری، نظارت دائمی بر قوانین و افراد در حکومت اسلامی یکی از موانع ارتکاب جرم است. وقتی سران جامعه و قوانین آن بر مبانی دینی و شرعی وضع شود؛ جامعه در مسیر عدالت گام برداشته و پیش‌زمینه‌های بزه‌دیدگی از بین می‌رود (ربانی‌تبار، ۱۳۹۴، ص ۹۵).

در ادامه از دو موضوع شایسته‌سالاری و عدالت در جامعه می‌توان نام برد که از شاخصه‌های حکمران خوب در جامعه است و در ضرب‌المثل‌های فارسی به خوبی بازتاب یافته و حدود ۳۱ ضرب‌المثل به این موضوع اختصاص یافته است برای نمونه:

- هر که ننشیند به جای خویشتن؛ افتد و ببند سزای خویشتن؛
- وقتی که متهم قاضی شد، باید فاتحه قانون را خواند؛
- حاکم شهری که مرغابی بود؛ بر سر آن شهر رسوایی بود؛
- چون قلم در دست غداری بود؛ لاجرم منصور برداری بود.

برقراری عدالت در جامعه: برقراری مساوات در برابر قانون در حقوق و تکالیف اجتماعی، یکی از مهمترین راهکارهای پیشگیری در اجتماع است (ربانی تبار، ۱۳۹۴، ص ۹۵؛ رجبزاده و کوثری، ۱۳۸۱، ص ۴۰؛ هیوود، ۱۳۹۱، ص ۱۷۷). رعایت عدالت در هر یک از اقسام آن یعنی عدالت در حکومت، عدالت اجتماعی و عدالت اقتصادی، تأثیر بسزایی در پیشگیری از جرم دارد.

در رابطه با عدالت در حکومت، اجرای عدالت از ناحیه حاکمان و قضات می‌تواند آثار مستقیم روی عوامل مختلف جرم‌زا بگذارد به طوری که ناعدالتی و تبعیض را که می‌تواند محرک ارتکاب جرم از ناحیه افراد تلقی شود از بین ببرد. از طرفی تهدیدی است برای آنان که تصمیم به ارتکاب عمل مجرمانه دارند از این جهت که بالاخره حاکمان عادل، عدالت را اجرا و مرتکب جرم به مجازات خواهد رسید و مراد از عدالت اجتماعی در واقع رعایت عدالت و انصاف در روابط اجتماعی است که در صورت تحقق، به خودی خود شاهد یک نظام اجتماعی مبتنی بر پیشگیری از وقوع و تکرار انحرافات و جرائم خواهیم بود و در عدالت اقتصادی، به رعایت عدل و انصاف در تجارت و نیز رعایت میزان پرداخته می‌شود؛ به گونه‌ای که در قرآن کریم آمده است: هنگامی که پیمان‌ه می‌کنید حق پیمان‌ه را ادا کنید و با ترازوی درست وزن کنید. در جوامعی که عدالت اقتصادی برقرار است فقر و زراندوزی نمی‌تواند عامل موثر ظهور پدیده مجرمانه باشد و تأثیر مستقیم در جلوگیری از وقوع یا تکرار جرائم مالی خواهد داشت (رشادتی، ۱۳۹۰، صص ۱۶۶-۱۶۳).

در جدول ۳ به تبیین نمونه‌هایی از ضرب‌المثل‌های منطبق با هر سه نوع عدالت در حکومت، عدالت اجتماعی و عدالت اقتصادی که حدود ۳۶ ضرب‌المثل هستند؛ پرداخته شده است.

جدول ۳. ضرب‌المثل‌های منطبق با عدالت

ردیف	اقسام عدالت	فراوانی	نمونه ضرب‌المثل‌ها
۱	عدالت در حکومت	۱۸	- دادگری شرط جهان‌داری است؛
			- اگر شاه با داد و بخشایش است، جهان پر ز خوبی و آسایش است؛
			- شه که عادل بود ز قحط منال؛
۲	عدالت اجتماعی	۸	- رعیت از رعایت شاه و مملکت از عدالت آباد گردد؛
			- عدل نبود کجا کند کس حکم؟
			- خزینه بیت‌المال لقمه مساکین است نه طعمه شیاطین؛
۳	عدالت اقتصادی	۱۰	- اگر ثروتمند از ثروتش به فقرا بدهد، فقر از بین می‌رود.
			- آن که پولی بالاتر از کالای طرف مقابل می‌گیرد همیشه رویش سیاه است؛
			- ننگ است فزون گرفتن و کم دادن.

قانونمندی در جامعه: ضرورت وجود قانون در جامعه، برای جلوگیری از هرج و مرج و ناامنی مطرح می‌شود، چنان‌که در جامعه بی‌قانون، ترس، وحشت و ناامنی افزایش یافته و زندگانی انسان فلج خواهد شد. به همین دلیل عمده‌ترین عامل نابسامانی و ناامنی در زندگی انسان، تخطی از قانون است (احمدی و شاحسنی، ۱۳۹۶، صص ۳-۴ و رنجبر و ستوده، ۱۳۹۷، ص ۲۰۱). به گونه‌ای که پیروان هابز معتقدند که خشونت و هرج و مرج جایگزین فقدان قانون است و کم و بیش هر قانونی بهتر از نداشتن قانون است. در هر جامعه‌ای قانون دارای سه کارکرد است که در ابتدا قانون روابط بین افراد جامعه را تعیین و رفتار مناسب را در شرایط خاص مشخص می‌کند و علم به قانون به هریک از افراد، اجازه می‌دهد تا حقوق و وظایف خود را در ارتباط با دیگر اعضای جامعه بشناسند و در مرحله بعد قانون اقتداری را پدید می‌آورد که با به‌کارگیری آن می‌توان به مصوبات ضمانت اجرایی داد (تانسی، ۱۳۸۱، صص ۱۰۵ و ۲۰۲). در حدود ۱۱ ضرب‌المثل فارسی به لزوم وضع قانون

در جامعه اشاره شده است از جمله:

- دزد از قانون خوشش نمی‌آید؛

- سیاست ار نبود کارها خلل یابد؛

- سه چیز بی سه چیز پایدار نماند: مال بی تجارت، علم بی بحث، ملک بی سیاست.

توجه به برنامه تغذیه در جامعه: عادات غذایی و کیفیت تغذیه با حالات روانی و رفتار انسان ارتباط تنگاتنگی دارد و به همین دلیل از عوامل بسیار مهم و تعیین کننده در زمینه مدیریت و پیشگیری از رفتارهای ضداجتماعی و جرم به شمار می‌رود (محسنی، ۱۳۹۴، ص ۲۱۰). برای مثال خوردن گوشت در میان خوراکی‌ها بیش از هر چیز محرک اعصاب است و روح تسخیر و بلندپروازی را کامل می‌کند (امیرصادقی، ۱۳۷۰، ص ۱۲۲)؛ همچنین از نظر حلال و حرام بودن نیز، خوردنی‌هایی که در شرع حرام شده؛ نباید خورده شوند. خداوند در سوره نساء آیه ۱۰ می‌فرماید کسانی که اموال یتیمان را به ستم می‌خورند در حقیقت تنها آتش می‌خورند و به زودی در شعله‌های آتش جهنم می‌سوزند. خوردن مال یتیم آتشی است که به جان خورنده‌اش افتاده است و این همان تأثیر غذای حرام در روح و روان آدمی است. غذا علاوه بر حلال بودن، باید پاکیزه هم باشد. در واقع اسلام همواره مردم را به بهره‌بردن از نعمت‌های پاک خداوند سفارش فرموده‌اند؛ به طوری که خداوند در آیه ۹۰ سوره مائده، خوردنی‌های ناسالم را از شیطان می‌داند (رشادتی، ۱۳۹۰، ص ۱۲۸) همچنین در سوره مؤمنون آیه ۱۵۱ می‌فرمایند: از غذاهای پاکیزه بخورید و کار نیک و شایسته انجام دهید که این آیه به ارتباط نزدیک بین تغذیه پاکیزه و عمل صالح اشاره دارد و از طرفی به مقدار مناسب خوراک نیز باید توجه شود چنانکه رسول خدا (ص) خوابیدن با شکم پر را سبب سنگدلی و قساوت قلب می‌دانند (جوادی آملی، ۱۳۹۲، ص ۱۵۱).

بنابراین با توجه به تمام این دلایل؛ قرآن می‌فرماید: انسان باید به خوراکش بنگرد. در نتیجه وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی باید به طور جدی در زمینه اصول تغذیه مناسب در جامعه اطلاع‌رسانی و برنامه‌ریزی کند. در حدود ۱۵ ضرب‌المثل به تأثیر تغذیه در اعمال و

رفتار افراد اشاره شده است که در جدول ۴ آمده است.

جدول ۴. نمونه ضرب‌المثل‌های توجهات به تغذیه در راستای پیشگیری از جرم

ردیف	توجهات به تغذیه در راستای پیشگیری از جرم	فراوانی	نمونه ضرب‌المثل‌ها
۱	نوع تغذیه	۲	- گوشت گاو باعث طلاق زن می‌شود؛ - به غلط هر که خورد، جان به سلامت نبرد. - هر کس نان کافر را بخورد برای کافر شمشیر می‌زند؛
۲	حلال و حرام بودن تغذیه	۷	- نان دزدی با گوارایی خورده نمی‌شود؛ - مال حرام به راه حرام. - شکم پرست خداپرست نبود؛ - یک لقمه کم تر بخور، گیر حکیم نیفتی؛ یک پیاله کم تر بنوش گیر حاکم نیفتی؛
۳	مقدار تغذیه	۶	- کم خوری آرامی؛ - کم خوری بالا نشینی؛ - زیاد نخور، خواب آشفته نبین؛ - ز کم خوردن تو در دسر نبینی، ز پر خوردن به حال سگ بمیری.

اشتغال در جامعه: از نظر آسیب‌شناسی اجتماعی، بیکاری و فقر می‌تواند عامل عمده‌ای در پیدایی نابسامانی‌های رفتاری و روانی و در نتیجه موجب بالارفتن انواع کجروی‌های اجتماعی به خصوص اعتیاد به مواد مخدر، سرقت و حتی خودکشی باشد و می‌توان ادعا کرد بیشتر جرائم علیه اموال و اخلاق ناشی از فقر و بیکاری هستند (ستوده، ۱۳۹۶، ص ۶۶؛ تقی‌پور، ۱۳۹۳، ص ۱۳۱). مهمترین طریق پیشگیری از وقوع جرائم تأمین شرایط و امکانات کار برای تمامی افراد جامعه است (پورزند و پورزند، ۱۳۹۵، ص ۱۰) در

نتیجه دولت اسلامی باید فرهنگ کار را در جامعه گسترش داده و فرصت‌های جدید را تعریف کرده و در اختیار مردم قرار دهد و با فرهنگ‌سازی لازم، مردم را به کسب مهارت‌ها و آموزش حرفه و فن تشویق کند (عابدی میانجی، ۱۳۸۸، صص ۶۵-۶۶). حدود ۵۷ ضرب‌المثل در خصوص گرایش به کار و پرهیز از بیکاری وجود دارند که بیانگر پیامدهای ناگوار بیکاری‌اند و مضمون ۲۷ ضرب‌المثل نیز در برگزیده پیامدها و آثار منفی امرار معاش از طریق راه‌های غیرقانونی و نادرست هستند که در جدول ۵ به نمونه‌هایی از آنها اشاره شده است.

جدول ۵. نمونه ضرب‌المثل‌ها درباره اشتغال در جامعه

ردیف	اشتغال در جامعه	فراوانی	نمونه ضرب‌المثل‌ها
۱	اثرات روی آوردن به کار و پرهیز از بیکاری	۵۷	- بیکاری باعث خلافت‌کاری است؛ - بیکاری مادر فسادهاست؛ - سر بیکار آشیانه شیطان است؛ - چو کار نداشت، کاردی بر خود زد. - هر چه از راه نانصافی و نادرستی به دست آید، با باد و بوران سخت از دست می‌رود؛
۲	اثرات به دست آوردن مال از غیر دسترنج خویش	۲۷	- پول حرام یا خرج شراب می‌شود یا شاهد کور؛ - پول حرام در راه حرام خرج می‌شود؛ - مال دزدی یا گوارایی خورده نمی‌شود.

ایجاد فرهنگ مهاجرت در جامعه: پدیده مهاجرت منجر به انتقال فرهنگ‌ها یا انتقال الگوهای ارزشی از مکانی به مکان دیگر می‌شود و این امر سبب می‌شود این الگوهای انتقال یافته، در مقابل الگوهای موجود قرار گیرند که در نتیجه تصادم این دو، تعارض فرهنگ‌ها ایجاد می‌شود. این رویداد، در قالب آنومی یا خلأ هنجاری و قانونی پیش می‌آید (آدابی، ۱۳۹۳، ص ۱۸۲) بنابراین مهاجرت از عوامل مؤثر در پدیداری جرم است که گاهی به

عنوان زیرمجموعه محیط اجتماعی به شمار می‌آید و می‌تواند شرایط و زمینه ارتکاب جرم را فراهم سازد. به طوری که وجوه بسیار تیره این جابجایی عظیم عبارت‌اند از: بی‌نظمی، ارتکاب جرائم و خشونت مبتنی بر جنسیت یا نژاد، آدم‌ربایی، بزه‌دیدگی در ابعاد وسیع و مانند آن که همگی نیازمند سیاست‌گذاری و بازخورد مناسب از طرف کشور مقصد هستند و یکی از این تدابیر آن است که مهاجران، در بدو ورود به کشور مقصد، در کمپ‌های پناهنجویان اسکان داده می‌شوند و برای آشنایی با فرهنگ و قوانین کشور مقصد تحت آموزش قرار می‌گیرند (محسنی، ۱۳۹۴، صص ۳۵۲-۳۵۳). حدود ۲۰ ضرب‌المثل به این موضوع اختصاص یافته برای نمونه:

- غریب که به شهر کوران برسد باید که چشم بپوشد؛
- هر دهی رسم و عادت‌ی دارد؛
- به شهر کلاغ که رسیدی مثل خودش قار قار کن.

گسترش فرهنگ ازدواج: نخستین وظیفه هنجارهای اخلاقی یک جامعه تنظیم روابط دو جنس مرد و زن بر پایه‌های مناسب است که انسانی‌ترین عمل تنظیم این روابط، همان ازدواج است که تمام کارکرد آن شامل روحیه همکاری، تقسیم کار، تربیت و پرورش کودکان و ایجاد مامن مهر و عطوفت و همچنین وسیله‌ای برای تحقق پاکدامنی و زندگی شرافتمندانه است. زناشویی رابطه‌ای است که طرفین را از بی‌بند و باری و روابط نامشروع بازمی‌دارد و از انحرافات اخلاقی و جنسی مصون می‌دارد (ستوده، ۱۳۹۶، صص ۲۰۱-۲۰۴). یکی از راهکارهای پیشگیری از زناکاری و فحشا، آسان‌گیری و ترغیب در امر ازدواج است (پورزند و پورزند، ۱۳۹۵، ص ۱۰). یکی از وظایف دولت اسلامی، تسهیل دسترسی سالم به اشباع‌گرایز جنسی است و این غیر از وظایف مشخص خانواده‌ها است. در هر صورت اگر نظام خانواده، در ایجاد این امکانات به هر دلیل ناموفق باشد، وظیفه نظام اسلامی است که با ایجاد این دسترسی از جرایم و گناهان پیشگیری کند (عابدی میانجی، ۱۳۸۸، صص ۴۵-۴۱). حدود ۱۰ ضرب‌المثل به این موضوع اختصاص

دارد برای نمونه:

- انسان عزب کور است؛
 - کسی که همسر یا معاشر مناسب خود را پیدا نکرده باشد روزگارش با غم و غصه سپری می‌شود؛
 - پول قرض کن ازدواج کن، قرض را می‌دهی زن را داری؛
 - مقابله با استعمال مواد اعتیاد آور در جامعه: مصرف الکل و دیگر مواد یکی از معضلات مهم اجتماعی است که انواع اختلالات روانی، جسمانی، خانوادگی، فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی را به دنبال دارد (علیوردی نیا و یونسی، ۱۳۹۳، ص ۹۴). به بیان دیگر فرد معتاد فاقد تعادل روانی بوده و لابلالی‌گری، بی‌توجهی به اصول و مقررات جامعه، تسلیم شدن در برابر پیشامدها، ضعف اراده، بی‌توجهی به مسئولیت‌های فردی و اجتماعی، از خصوصیات رفتاری وی است (ستوده، ۱۳۹۶، صص ۱۹۴-۱۹۲). بنابراین معتاد نسبت به قوانین اجتماعی، قیود اخلاقی و احکام مذهبی بی‌اعتنا و در معرض ارتکاب جرائم مختلف قرار می‌گیرد (دانش، ۱۳۷۲، ص ۲۲۶). در نتیجه برای پیشگیری از مصرف الکل و دیگر مواد در جامعه، لازم است فعالیت‌های تبلیغاتی آموزشی و پیشگیرانه از طریق رسانه‌های جمعی درباره‌ی خطرهای مصرف داروهای مخدر، و توهم‌زدایی از سودمندی داروهای مخدر، صورت پذیرد (دانش، ۱۳۷۲، ص ۱۵۱). حدود ۲۲ ضرب‌المثل به این موضوع اشاره دارد برای نمونه:
 - عروس بی‌مطرب همیشه، عرق خوری بدون دعوا؛
 - از آدم مست هرچه گویی هست؛
 - شراب دل سیاه می‌کند و عقل تباہ؛
 - خمارآلوده‌ام سود و زیان خود نمی‌دانم، به یک پیمانہ سودا می‌کنم دنیا و عقبی را؛
 - به پیر و جوان از می‌آید گناه.
- بالا بردن سطح سواد در جامعه: جهل و ناآگاهی نوعی نقصان فردی است که جامعه را زیون و بیمار کرده، زمینه تسلط خرافات و استعمار و استثمار را فراهم می‌سازد. در بسیاری از

مواقع جرائم به علت ناآگاهی افراد از آن گناه و عواقب و پیامدهای آن است. بهترین راهکار برای پیشگیری از جرم، علم‌آموزی است زیرا به‌واسطه آن وجدان افراد نسبت به عواقب و آثار مترتب بر جرم بیدار شده و در این صورت شخص با در نظر گرفتن عواقب وخیم جرم در بسیاری از موارد از ارتکاب جرم منصرف می‌شود. در واقع علم است که بصیرت و توانمندی جامعه را، در شاخه‌های مختلف بالا می‌برد و از گرفتار شدن جامعه به معصیت و تباهی جلوگیری می‌کند (ربانی تبار، ۱۳۹۴، صص ۱۰۷-۱۰۵) آموزش و پرورش تأثیر شگرفی بر تمایلات فردی برای ارتکاب جرم دارد و یک منبع تعیین‌کننده در میزان جرائم ارتكابی است (ساریخانی و سلطانی بهلولی، ۱۳۹۵، ص ۱۵۶). دولت اسلامی موظف است امکانات تحصیل را برای همه فراهم و به ارائه اطلاعات لازم و افزایش آگاهی‌های عمومی در قالب تدابیر و برنامه‌های مبارزه با بی‌سوادی، آموزش رایگان و اجباری، تشکیل دوره‌ها و جلسات آموزشی بپردازد (توسلی و صادقی، ۱۳۹۴، صص ۶۰-۶۱).

حدود ۲۳ ضرب‌المثل به این موضوع اختصاص یافته است. برای نمونه:

- بی‌سوادی کور است؛
- هر مدرسه‌ای باز شود در زندانی بسته می‌شود؛
- سر بی‌علم بدگمان باشد؛
- نیست از علم جز سعادت نفس، نیست از جهل جز شقاوت جان؛
- از علم سپر کن که بر حوادث، از علم قوی‌تر سپر نباشد؛
- بی‌دانشی مایه کافری است؛
- ز بی‌علمی آید همی (همه) بی‌فساری.

گسترش فرهنگ دینداری در جامعه: یکی از بارزترین عوامل بازدارنده جرم، باورهای مذهبی و اعتقادات دینی است (پورزند و پورزند، ۱۳۹۵، ص ۱۲)؛ یکی از مهمترین عوامل تغییر و تحول اوضاع موجود، حفظ نظم حاکم، ایجاد مشارکت اجتماعی، هویت‌یابی افراد، معنادگی به زندگی فردی و اجتماعی، کنترل اجتماعی، اصلاح اجتماعی، تعیین فضائل

و رذایل اخلاقی، ایجاد مرزبندی بین دوست و دشمن و مانند آن است (ذوالفقاری، مشکینی و صالحی، ۱۳۹۶، ص ۹۲).

بنابراین نظام اسلامی باید اسباب دین‌مداری مردم را فراهم و ابزارهای لازم آن را در اختیارشان بگذارد تا از ایجاد یا تداوم کج‌روی جلوگیری شود (ذوالفقاری و همکاران، ۱۳۹۶، ص ۳۶). به‌طوری‌که سازمان‌های مسئول مثل اداره تبلیغات اسلامی، اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی، صدا و سیما، مدارس، دانشگاه‌ها و مانند آنها باید توجه ویژه‌ای به این مهم داشته باشند و در نشر درست اندیشه‌های اسلامی به صورت کارشناسی و دقیق نهایت سعی و تلاش خود را به کار بگیرند (هزارجریبی و صفری شالی، ۱۳۸۹، ص ۶۹). حدود ۳۶ ضرب‌المثل به این مسئله توجه داشته و به تأثیر دین بر رفتار فرد پرداخته است؛ از جمله ضرب‌المثل‌هایی مانند:

- می‌سای از کسی که نمی‌ترسد از خدا؛
 - همه چیز دست عقیده است؛
 - زنیور را مه و انسان را ایمان به راه می‌آورد؛
 - هر که را ایمان نیست سعادت نیست.
- در ۱۲۱ ضرب‌المثل، به صورت موردی به تأثیر برخی عناصر دین بر رفتار افراد و در نتیجه تأثیر فرهنگ‌سازی آنها در جامعه بر پیشگیری از جرائم و رفتارهای منحرفانه پرداخته شده است که در جدول ۶ آمده است.

جدول ۶. نمونه ضرب‌المثل‌ها مرتبط با فرهنگ دینداری

ردیف	مضامین پیشگیری دین‌مدار فراوانی	نمونه ضرب‌المثل
۱	گسترش فرهنگ نماز	۵
۲	گسترش فرهنگ یاد خداوند	۳۲

شیطان هزار مرتبه بهتر ز بی‌نماز؛
 نماز گره کارت را باز می‌کند؛
 نقش معکوس نگین از سجده می‌گردد درست،
 سرنوشت واژگون را راست می‌سازد نماز.
 هر کس خدا را شناخت ته چاه نمی‌افتد؛
 شیطان از بسم الله فرار می‌کند؛
 ذکر خدا کن تا از بلا در امان باشی؛

ردیف	مضامین پیشگیری دین مدار	فراوانی	نمونه ضرب المثل
			- هر آنکه جانب اهل خدا ننگه دارد، خداش در همه حال از بلا ننگه دارد؛ - یاد حق کن تا بمانی جاودان؛ - هر که خدارا نشناسد، بنده خدا را هم نمی شناسد. - زکات مال به در کن که تا بلا بگرداند؛ - زکات مال به در کن که فضله رز را، چو باغبان ببرد بیشتر دهد انگور.
۳	گسترش فرهنگ پرداخت زکات	۴	- اگر بینی که نایینا و چاه است، اگر خاموش بنشینى گناه است.
۴	برقراری امر به معروف و نهی از منکر در جامعه	۱	- از حریصى گداى ره باشى، باش قانع که پادشه باشى؛ - قناعت مرد را در دو عالم محتشم دارد؛ - آسودگى به کنج قناعت نشستن است؛ - در قناعت لب خشک و مژه پر غم نیست، عالمی هست درین گوشه که در عالم نیست.
۵	گسترش فرهنگ قناعت و صرفه جویی	۳۲	- اگر ثروتمند از ثروتش به فقرا بدهد، فقر از بین می رود؛ - اگر مردم با یکدیگر باشند حتی سیل هم بر آنها کارگر نیست؛ - اگر انسان قدر انسان را نداند، از حیوان بدتر است؛
۶	برقراری تعاون اجتماعی	۳۳	- جماعتی که به افتادگان نپردازد، اگر به عرش برآیند همچنان پستند. - چادر زن، حصار زن؛ - یک زن شیطان در خیابان، شیطان تر از ده شیطان در جنگل.
۷	گسترش فرهنگ حجاب در جامعه	۱۴	

پیشگیری وضعی: اصطلاح پیشگیری وضعی را اولین بار در دهه هفتاد گروهی از دانشمندان در واحد تحقیقات وزارت کشور انگلستان، در بررسی آمارهای جرم مطرح کردند (نوروزی و نصیری سقرلو، ۱۳۹۴، ص ۷۷). این نوع پیشگیری بر این اندیشه استوار است که گذر از اندیشه بر عمل جنائی، نه تنها به انگیزه مرتکب بلکه به خصوصیات وضعی نیز بستگی دارد که با مدیریت محیط می‌توان از ارتکاب برخی جرائم پیشگیری کرد (ابراهیمی، ۱۳۹۱، ص ۵۲؛ محسنی، ۱۳۹۴، ص ۵۹).

برای نمونه می‌توان از طریق نظارت و مراقبت، استفاده از موانع فیزیکی، کنترل کردن، تغییر دادن مسیر، حذف یا کاهش منابع احتمالی ارتکاب جرم، اعمال محدودیت و کنترل-های بیشتر برای حمل سلاح گرم و دیگر وسایل مورد استفاده در ارتکاب جرائم، در این زمینه اقدام کرد (گسن، ۱۳۸۷، صص ۲۲۵-۲۲۳). در ضرب‌المثل‌های فارسی ۴ مورد بازتاب یافته‌اند که حدود ۸۹ ضرب‌المثل را به خود اختصاص داده‌اند که در جدول ۷ به آنها اشاره شده است.

جدول ۷. نمونه ضرب‌المثل‌های مرتبط با راهکارهای پیشگیری وضعی

ردیف	راهکارهای پیشگیری وضعی	فراوانی	نمونه ضرب‌المثل
۱	نظارت و مراقبت	۲۲	<ul style="list-style-type: none"> - مال باید جلوی چشم صاحبش باشد؛ - ز خواب پاسبان خوش دل شود دزد؛ - گوشت را که گذاشتی سر راه، گربه می‌بردش؛ - گوساله همراه گاو میش را گرگ نمی‌خورد؛ - گله بی چوپان، گرگی (گرگ خور) می‌شود.

ردیف	راهکارهای پیشگیری وضعی	فراوانی	نمونه ضرب‌المثل
			- باغ خود را محصور بکن گاو مردم را دزد نگیر؛ - خانه و اموال را محفوظ دار و همسایه را دزد مپندار؛
۲	استفاده از موانع فیزیکی	۳۱	- پای مرغت را محکم ببند، خروس همسایه را هیز مخوان؛ - اگر همسایه‌ات بد است دیوار بینتان را محکم کن.
			- به جای اینکه هر روز با همسایه دعوا کنی، بهتر است جایت را عوض کنی؛
۳	تغییر دادن مسیر	۳۴	- همسایه اگر آزار دهد باید گریخت، دندان اگر درد بکند باید کشید؛ - همسایه بد، زن بد، اسب بد، یکی را کوچ کن، یکی را طلاق بده، یکی را بفروش.
۴	حذف یا کاهش منافع احتمالی ارتکاب یک جرم	۲	- در خانه خالی قفل نمی‌خواهد؛ - خانه چون خالی بود گو پاسبان در خواب باش.

بحث و نتیجه‌گیری

از آنجا که امروزه، بیشتر از ابزارهای فرهنگی و شیوه‌های غیرکیفری برای پیشگیری از ارتکاب جرم استفاده می‌شود؛ نگارندگان را بر آن داشت تا از ضرب‌المثل‌ها به عنوان بخشی از فرهنگ عامه با داشتن ماهیت اخلاقی، پندآموز، پیشگیرانه و اثرگذاری فراوان بر روی مخاطب، در این راستا استفاده کنند. از این رو در پژوهش حاضر سعی شد تا ضرب‌المثل‌های دارای ماهیت پیشگیرانه و قابل انطباق با نظریات جرم‌شناسی پیشگیری شناسایی و از آنها در ابعاد مختلف اجتماع مانند صدا و سیما، منابع درسی مدارس و مانند آنها استفاده شود. در این پژوهش، به انطباق حدود ۹۹۱ ضرب‌المثل با انواع نظریه‌های پیشگیری غیرکیفری یعنی پیشگیری وضعی و اجتماعی پرداخته شد که در جدول ۸ درصد و فراوانی آنها بیان شده است.

جدول ۸. اقسام پیشگیری غیرکیفری در ضرب‌المثل‌های فارسی

ردیف	اقسام پیشگیری غیرکیفری در ضرب‌المثل‌های فارسی	فراوانی	درصد فراوانی
۱	پیشگیری اجتماعی	۹۰۲	۹۱/۰۱ درصد
۲	پیشگیری وضعی	۸۹	۸/۹ درصد

براساس جدول ۸، پیشگیری اجتماعی در مقایسه با پیشگیری وضعی با داشتن بیشترین فراوانی در بین ضرب‌المثل‌ها، از اهمیت بسیاری برخوردار است. درنهایت جمع‌بندی کلی داده‌ها پس از فرآیند کدگذاری و تحلیل کیفی آن‌ها نشان داد که سه مولفه هسته‌ای فرد، جامعه و خانواده در ضرب‌المثل‌های فارسی مرتبط با مفهوم پیشگیری، به عنوان جزء جدایی‌ناپذیر همواره مطرح بوده و هست زیرا می‌توان به هر یک از این سه مؤلفه، بعد از تحلیل و واکاوی اقسام پیشگیری‌ها پی برد.

برای مثال ضرب‌المثل‌های پیشگیری رشدمدار، بیشترین تأکید را بر خانواده و ضرب‌المثل‌های پیشگیری اجتماعی، بیشتر به راهکارهای مربوط به جامعه و ساختار حاکم بر آن پرداخته‌اند؛ همچنین در ضرب‌المثل‌های پیشگیری وضعی، به تغییر در اوضاع و شرایط محیط اجتماعی اشاره شده است و از طرفی فرد نیز مؤلفه‌ای است که در تمام نظریه‌های پیشگیری از جرم، به صورت گسترده به چشم می‌خورد به گونه‌ای که برای مثال در پیشگیری رشدمدار به فرد از منظر خانواده و همسالان وی توجه شده و در پیشگیری جامعه-مدار و وضعی از جرم نیز به جامعه و محیط و شرایط پیرامونی فرد توجه شده است. از این رو باید بیشترین سرمایه‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌ها برای پیشگیری از جرم، براساس این سه مولفه هسته‌ای و کلیدی انجام شود.

منابع

- ابراهیمی، شهرام. (۱۳۹۱). جرم‌شناسی پیشگیری. جلد اول. چاپ دوم. تهران: نشر میزان.
- احمدی، حبیب و شاحسنی، عبدالله. (۱۳۹۶). بررسی نقش پایبندی به دین در پیشگیری از رفتارهای پرخطر در میان جوانان ۱۸-۳۰ ساله شهرستان‌های استهبان و فسا. فصلنامه علوم اجتماعی، ۱۱(۱)، صص ۱-۳۴.
- اخشایی، فرزاد. (۱۳۹۴). تعامل پلیس با مشارکت مردمی در پیشگیری از جرم. دومین کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های نوین در مدیریت و مهندسی صنایع (سازمان‌ها و مراکز غیردولتی). دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال.
- اشتراوس، لئو. (۱۳۹۱). فلسفه سیاسی چیست؟. فرهنگ رجایی، مترجم. چاپ چهارم. تهران: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی.
- امیرصادقی، نصیرالدین. (۱۳۷۰). طب و بهداشت از امام علی بن موسی الرضا علیه السلام. چاپ پنجم. تهران: مؤسسه مطبوعاتی معراجی.
- آدابی، حمیدرضا. (۱۳۹۳). جامعه‌شناسی جنائی. چاپ اول. تهران: مجد.
- باقری، بهادر؛ امینی، سادینا. (۱۳۹۴). حکومت و سیاست در آئینه ضرب‌المثل‌های فارسی. جامعه پژوهی فرهنگی، ۶(۱)، صص ۲۵-۴۳.
- پورزندی، غزاله؛ پورزندی، سمیرا. (۱۳۹۵). پیشگیری از جرم در اسلام. دومین کنگره بین‌المللی فرهنگ و اندیشه دینی. مؤسسه سفیران فرهنگی مبین.
- تانسی، استیون دی. (۱۳۸۱). مقدمات سیاست. هرمز همایون پور، مترجم. چاپ اول. تهران: نی.
- تقی پور، علیرضا. (۱۳۹۳). پیشگیری غیرکیفری از جرم در نهج البلاغه. پژوهشنامه نهج البلاغه، ۲(۵)، صص ۱۲۵-۱۴۰.
- توسلی، محمدحسن و صادقی، محمدمبین. (۱۳۹۴). آموزه‌های اسلامی پیشگیری از جرم. بصیرت و تربیت اسلامی، ۱۲(۳۲)، صص ۴۲-۷۳.
- جوادی آملی، عبدالله. (۱۳۹۲). مفاتیح‌الحیات. چاپ صد و چهل و سه. قم: اسراء.
- خسروشاهی، قدرت‌الله؛ نمایان، پیمان و شکرپیگی، علیرضا. (۱۳۹۰). پیشگیری از جرم در پرتو آموزه‌های دینی. نشریه مهندسی فرهنگی، ۶(۵۷ و ۵۸)، صص ۸-۲۳.

- دانش، تاج زمان. (۱۳۷۲). مجرم کیست، جرم‌شناسی چیست. چاپ چهارم. تهران: کیهان.
- ذوالفقاری، ابوالفضل؛ مشکینی، قاسم و صالحی، مجید. (۱۳۹۶). مهمترین کارکردهای اجتماعی دین و شاخص‌سازی آنها (در بین دانشجویان دانشگاه تهران و شاهد). اسلام و علوم اجتماعی، ۹(۱۷)، صص ۹۱-۱۰۹.
- ذوالفقاری، حسن. (۱۳۸۸). فرهنگ بزرگ ضرب‌المثل‌های فارسی: مثل‌های فارسی اقوام ایرانی و کشورهای فارسی‌زبان (دوره دو جلدی). تهران: انتشارات معین.
- ربانی تبار، زهرا. (۱۳۹۴). راهکارهای پیشگیری از گناهان اجتماعی از منظر قرآن. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه معارف اسلامی.
- رجب‌زاده، احمد و کوثری، مسعود. (۱۳۸۱). آنومی سیاسی در اندیشه دورکیم. علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز، ۱۹(۱)، صص ۳۱-۴۵.
- رشادتی، جعفر. (۱۳۹۰). پیشگیری از جرم در قرآن کریم. چاپ اول. تهران: پیام راشده.
- رنجبر، محمود و ستوده، هدایت‌الله. (۱۳۹۷). مردم‌شناسی با تکیه بر فرهنگ مردم ایران. چاپ دهم. تهران: ندای آریانا.
- ریدوت، رونالد؛ ویتینگ، کلیفورد. (۱۳۷۵). ضرب‌المثل‌های انگلیسی به فارسی. مسعود میرزایی و حمیدرضا بلوچ، مترجمان. تهران: پارسا.
- ساریخانی، عادل. (۱۳۹۵). سبک‌های تربیتی و پیشگیری از جرم. حقوق جزا و سیاست جنایی، ۱(۲)، صص ۲۰۷-۲۲۴.
- ساریخانی، عادل و سلطانی بهلولی، مریم. (۱۳۹۵). نقش قوه مجریه در پیشگیری اجتماعی از جرم. مجله حقوقی دادگستری، ۸۰(۹۴)، صص ۱۴۷-۱۶۰.
- ستوده، هدایت‌الله. (۱۳۹۶). آسیب‌شناسی اجتماعی (جامعه‌شناسی انحرافات). چاپ بیست و ششم. تهران: آوای نور.
- شکورزاده بلوری، ابراهیم. (۱۳۸۷). دوازده هزار مثل فارسی و سی هزار معادل آنها. مشهد: آستان قدس رضوی.
- صلاحی، جاوید. (۱۳۸۹). بزهکاری اطفال و نوجوانان. چاپ هشتم. تهران: میزان.
- عابدی میانجی، محمد. (۱۳۸۸). وظایف دولت در پیشگیری از جرم (در جامعه اسلامی). چاپ اول. قم: نورالسجاد.

- عالم، عبدالرحمن. (۱۳۸۸). بنیادهای علم سیاست. چاپ بیستم. تهران: نی.
- علیوردی‌نیا، اکبر و یونسی، عرفان. (۱۳۹۳). تأثیر میزان خودکنترلی بر ارتکاب جرم در میان دانشجویان. راهبرد فرهنگ، ۷(۲۶)، صص ۹۳-۱۱۸.
- غفاری، غلامرضا و نیازی، محسن. (۱۳۸۶). جامعه‌شناسی مشارکت. چاپ اول. تهران: نزدیک.
- فاطمی، جمیله. (۱۳۹۰). بررسی و تحلیل منطقی لغزش‌های فکری خرد عامه در ضرب‌المثل‌های فارسی. کهن‌نامه ادب پارسی، ۲(۱)، صص ۸۷-۹۹.
- فولادی، غلامحسین. (۱۳۷۵). یکصد و پنجاه ضرب‌المثل به سه زبان فارسی عربی انگلیسی. تهران: جمال.
- قماش‌ی، سعید و رضوانی‌زاد، طیبه. (۱۳۹۶). مقاله پیشگیری از جرم در پرتو به‌زامداری. منتشر شده در حج اندیشه (هم‌افزایی فقه و حقوق در تحقق عدالت و تعالی انسان). تألیف جمعی از نویسندگان به کوشش نعمت‌الله الفت. چاپ اول. قم: دانشگاه مفید.
- گسن، موریس. (۱۳۸۷). اصول جرم‌شناسی. میر روح‌الله صدیق، مترجم. چاپ دوم. تهران: دادگستر.
- محسنی، فرید. (۱۳۹۴). جرم‌شناسی. چاپ اول. تهران: دانشگاه امام صادق (ع).
- مطهری‌خواه، ذبیح. (۱۳۹۴). کارکرد فردی و اجتماعی دین از دیدگاه ابن‌سینا. فلسفه دین، ۱۲(۴)، صص ۷۹۵-۸۳۰.
- معظمی، شهلا. (۱۳۹۱). بزهکاری کودکان و نوجوانان. چاپ هفتم. تهران: دادگستر.
- مهدوی، محمود. (۱۳۹۰). پیشگیری از جرم (پیشگیری رشدمدار). چاپ اول. تهران: سمت.
- میرحسینی، زهرا. (۱۳۹۵). پدیدارشناسی زمینه‌های ارتکاب جرم در زنان. پژوهشنامه مددکاری اجتماعی، ۲(۸)، صص ۱۱۳-۱۴۷.
- نوروزی، نادر و نصیری سقرلو، اقلیمه. (۱۳۹۴). نقش سبک زندگی در پیشگیری از جرم. چاپ اول. تهران: مجد.
- نیازی، محسن و نظری، حامد. (۱۳۹۷). تحلیل داده‌های کیفی با استفاده از نرم‌افزار مکس کیودا. چاپ اول. تهران: آرون.
- هزارجریبی، جعفر؛ صفری شالی، رضا. (۱۳۸۹). بررسی عوامل مؤثر بر ارتکاب جرم (مطالعه موردی زندانیان استان مرکزی). علوم اجتماعی، ۱۶(۴۶)، صص ۴۱-۷۴.

هیوود، اندرو. (۱۳۹۱). مفاهیم کلیدی در علم سیاست. حسن سعید کلاهی و عباس کاروان، مترجمان. چاپ دوم. تهران: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی.

Zhou, Q. (2010). On the Role of Proverbs in the Composition of Family Instruction-Taking Double Morals Hall Instruction as an Example. *Asian Social Science*, 6(5), pp 96-106.

